

Мікроекономіка

Оксана ПАНЬКОВА,
Олександр КАСПЕРОВИЧ,
Олександр ІЩЕНКО

**СОЦІАЛЬНОВІДПОВІДАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО
ЯК ІННОВАЦІЙНА ПЛАТФОРМА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ
ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Резюме

Обґрунтовано підходи до модернізації системи трудових відносин України в контексті основних трендів та проблем у сфері зайнятості, що виникають і загострюються під впливом цифрових трансформацій економіки, за основу яких взято застосування інноваційних механізмів та здійснення якісних змін у системі соціального діалогу. Зазначено, що його платформою є соціальновідповідальне партнерство, яке поєднує принципи і механізми реалізації соціального діалогу, державно-приватного партнерства з принципами й механізмами забезпечення соціальної відповідальності. Вказано, що загальна орієнтація трансформації трудових відносин підпорядкована забезпе-

© Оксана Панькова, Олександр Касперович, Олександр Іщенко, 2020.

Панькова Оксана, канд. екон. наук, доцент, провідний науковий співробітник Інституту економіки промисловості, Україна. ORCID ID: 066-255-41-21. e-mail: pankovaier@gmail.com.

Касперович Олександр, головний економіст Інституту економіки промисловості, Україна. ORCID ID: 0000-0003-1169-9681. e-mail: a_kasp@ukr.net.

Іщенко Олександр, провідний економіст Інституту економіки промисловості, Україна. ORCID ID: 0000-0003-0307-557X. e-mail: ischenko80@gmail.com.

ченню сталого і збалансованого соціально-економічного розвитку з урахуванням можливостей, які виникають при використанні новітніх цифрових технологій. Ключові ознаки платформи соціальноповідального партнерства визначено як інноваційну систему взаємодії суб'єктів розвитку сфери праці та зайнятості.

Ключові слова

Соціальний діалог, соціальноповідальне партнерство, сфера зайнятості, цифрові трансформації.

Класифікація за JEL: E24, J21, J41, J53, J58, O33.

Вступ

Україна переживає глибинні трансформації через цифровізацію економіки і суспільства. В цих умовах сфери праці та зайнятості зазнають кардинальних змін: змінюються їх основні форми, види, зміст і характер та з'являються нові ризики й дисбаланси. Відповідно загострюється необхідність розробки і впровадження механізмів забезпечення сталого та збалансованого розвитку сфери праці й зайнятості в Україні.

Вітчизняний ринок праці поступово запозичує загальносвітові тенденції. Вже сьогодні принциповими інноваціями у сфері зайнятості, що стають частиною українських реалій, можна вважати лізинг персоналу, дистанційну зайнятість, нестандартні графіки робочого часу та ін. Нової якості набуває гнучкість ринку праці в різних її формах і виявах. Означені процеси у сфері праці й зайнятості суттєво впливають на якісні характеристики соціально-трудої сфери, її структуру, зміст та характер взаємодії суб'єктів соціально-трудої відносин (надалі – СТВ). Водночас на сьогодні вже накопичилося доволі багато проблем і ризиків у сфері праці та зайнятості. Ситуація ускладнюється тим, що у нашій державі відбувається нашарування ризиків традиційної неререформованої моделі економіки на ризики, пов'язані з процесами цифрових трансформацій і формування цифрової економіки. Новітні явища, пов'язані з цифровими трансформаціями, набувають щораз більших масштабів, зростає їх інтенсивність, вони змінюють зміст праці, її характер та

усталені параметри ринку праці, виникають нові форми зайнятості й організації взаємодії робітників. Найбільш суттєвими є такі зміни:

- поширення нових, нестандартних форм зайнятості та атипових моделей організації робочого часу;
- підвищення гнучкості ринку праці, яка поширюється на всі його параметри – попит, пропозицію і вартість праці;
- посилення тренда, коли істотна частина робіт з високою та надвисокою складністю співіснує з такою самою частиною робіт із низькою й наднизькою складністю.

Одночасно слід враховувати особливості та перешкоди, які негативно вплинуть на вияв і розвиток нових форм зайнятості. Зокрема, в Україні спостерігаються такі негативні явища: високий рівень тіньового ринку у всіх сферах економіки, незареєстровані форми зайнятості, неофіційні й невраховані виплати заробітної плати; використання мінімальної заробітної плати як бази для розрахунку мінімального розміру допомоги по безробіттю; високий розмір єдиного внеску на загальне обов'язкове державне соціальне страхування, що призводить до масового ухилення від його сплати; дублювання функцій фондами загального обов'язкового державного соціального страхування; нераціональне витрачання страхових засобів. Їх наслідки значно зростуть, що потребуватиме зміни системи соціального захисту працівників та приведення її у відповідність з існуючими і перспективними трендами у сфері зайнятості. Це зумовлює потребу у формуванні системи попередження конфліктів та мінімізації ризиків і небезпек у системі суспільних відносин в умовах цифрових трансформацій.

Комплексне вирішення проблем, пов'язаних із необхідністю забезпечення стабільного розвитку сфери зайнятості в умовах цифрових трансформацій, потребуватиме забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів ринку праці та зайнятості – сторін соціального діалогу (держави, роботодавців, профспілок, громадянського суспільства, спільних органів, агенцій) – шляхом розробки і впровадження інноваційної платформи відносин цих суб'єктів, спрямованої на забезпечення конструктивного соціального діалогу та прозорих публічних комунікацій в умовах цифрових трансформацій (звичайно, з використанням можливостей взаємодії й комунікації, які надають новітні технології). Необхідність такої взаємодії стає тим більш очевидною, якщо врахувати те, що досягнення ефективності реформ в умовах обмежених ресурсів і часу потребує суттєвої оптимізації та раціоналізації відповідних механізмів практичної діяльності. Так, до важливих напрямів такої оптимізації, для забезпечення яких принципово необхідно здійснювати конструктивну комунікацію і взаємодію суб'єктів розвитку сфери зайнятості, належать:

- визначення стратегічних пріоритетів – фокусування на тих аспектах та сферах соціальної системи, що потребує першочергового реформування;
- розширення ресурсної бази проведення реформ, насамперед шляхом залучення до відповідних процесів реформування максимальної кількості суб'єктів, реально або потенційно зацікавлених у результатах реформ.

З огляду на зазначене вище саме пошук і впровадження комплексної платформи, здатної забезпечити конструктивну взаємодію суб'єктів розвитку сфери зайнятості в умовах цифрових трансформацій, на сьогодні є одним з найбільш актуальних завдань у контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми попередження соціально-економічних ризиків та загроз, зумовлених розвитком цифрової економіки і, як наслідок, вивільненням робочої сили в багатьох галузях економіки, предметно досліджено у працях В. Гейця, Е. Лібанової [2], А. Колота й О. Герасименко [5], О. Новікової та Я. Остафійчука [10; 20], В. Вишневського і С. Князева [1], В. Ляшенка й О. Вишневського [9], І. Карчевої [4], С. Коляденка [6], Н. Крауса [7], В. Фіщука [18] та багатьох інших вчених. У дослідженнях, присвячених цій темі, розкрито фактори й умови посилення соціально-економічних ризиків і загроз у соціально-трудовій сфері та запропоновано превентивні заходи щодо мінімізації їх впливу, але питанням прогнозування наслідків приділено недостатньо уваги.

Проблематику виявлення основних драйверів цифровізації економіки й їхнього значення для суспільного розвитку і для системи соціально-трудових відносин розкрито в наукових працях зарубіжних дослідників: Дж. Спаньолетті, А. Реска, Дж. Лі [24], Дж. Блумберга [21], Х. Ліндског [23] та багатьох інших.

Проте багатоаспектність і дискусійність питань щодо забезпечення розвитку сфери зайнятості в умовах цифрових трансформацій зумовлює необхідність здійснення подальших досліджень для пошуку оптимально ефективних моделей взаємодії суб'єктів соціально-трудових відносин при переході до цифрової економіки.

Постановка завдання

Мета статті полягає в обґрунтуванні концептуального, організаційно-управлінського та ресурсного забезпечення розробки і впровадження системи соціальновідповідального партнерства як інноваційної платформи забезпечення стійкого розвитку сфери зайнятості в умовах цифрових трансформацій.

Виклад основного матеріалу

Перехід від розбалансованості до скоординованих спільних дій сторін суспільного діалогу – це критично важливе завдання, виконання якого є необхідною умовою інституційного оновлення в Україні. Він безпосередньо пов'язаний зі здатністю держави виробляти, пропонувати зрозумілі заходи реформ та компенсатори ризиків, що виникають, і встановлювати зв'язки між основними внутрішніми групами впливу. Отже, йдеться про певний **суспільний діалог**, що має вестися щодо характеристик та способів побудови нової моделі розвитку, здатної об'єднати суспільство і забезпечити мобілізацію його ресурсів на основі процесів конструктивної соціальної самоорганізації.

Соціальний діалог слугує одним із головних факторів, який характеризує розвиток громадянського суспільства й діяльність суб'єктів у запобіганні трудовим конфліктам. Одна з основних умов оптимального соціального діалогу – це досягнення компромісу між інтересами його сторін. Традиційно у сфері праці соціальний діалог розуміється як певна система колективних трудових відносин між працівниками (або їх представниками), роботодавцями (або їх представниками), органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також іншими учасниками цих відносин і зацікавленими сторонами, що базуються на взаємному врахуванні та узгодженні інтересів сторін (суб'єктів) при регулюванні трудових і пов'язаних з ними соціально-економічних відносин, а також при вирішенні трудових спорів. Отже, соціальний діалог стає важливим засобом для досягнення соціальної справедливості. У часи глобальних економічних криз, в умовах швидких змін та нестабільності досягнення консенсусу і балансу інтересів між основними зацікавленими сторонами їх демократична участь у пошуку рішень має першочергову важливість.

Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом (ЄС) – це одне з ключових завдань української влади на середньострокову перспективу. Україна й ЄС вже досягли політичного консенсусу щодо приєднання до ряду ініціатив ЄС, які стосуються вдосконалення спроможності про-

тидіяти кіберзагрозам: залучення до роботи Агентства з питань мережевої та інформаційної безпеки Європейського Союзу (ENISA); залучення до роботи Європейського центру досліджень і компетенцій з кібербезпеки; проведення тренінгів ЄС щодо координації механізмів спільного реагування ЄС та держав-членів на масштабні інциденти і кризові ситуації в галузі кібербезпеки. План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС передбачає опрацювання (2019–2020 рр.) питання щодо інтеграції до внутрішнього ринку ЄС у сфері цифрової економіки. Це потребуватиме забезпечення відповідності українського законодавства актуальному законодавству ЄС, а саме встановлення сучасної, ефективної та гармонізованої з ЄС правової основи для розвитку, діяльності, державного управління і регулювання у сфері електронних комунікацій та врегулювання відносин, пов'язаних з публічними мережами і послугами електронних комунікацій.

Важливою складовою Угоди є глава XXI «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» (надалі – глава XXI Угоди), реалізація якої передбачає зміну підходів до взаємодії профспілок, роботодавців, організацій громадянського суспільства і держави у вирішенні соціально-економічних проблем країни [15]. Зокрема, у **главі XXI Угоди** (статті 419, 420 та 421) вказано на необхідність сприяння ефективному соціальному діалогу (СД), забезпечення активної участі соціальних партнерів у впровадженні реформ в Україні, їх залучення до розробки й реалізації відповідних нормативно-правових актів та організаційних кроків [13].

У контексті євроінтеграційного вектора розвитку нашої держави потрібно враховувати те, що у країнах Європейського Союзу соціально-трудова політика й участь соціальних партнерів у її формуванні переходять на новий рівень – вони охоплюють наднаціональний і наддержавний курс соціального захисту та добробуту громадян. З огляду на досвід країн ЄС важливо зазначити, що соціальний діалог виявився ефективним демократичним способом вирішення соціальних проблем, сучасним і динамічним процесом, який має унікальний потенціал та широкі можливості у сприянні прогресу в питаннях глобалізації, регіональної інтеграції й перехідного періоду. Тому альтернативи соціальному діалогу у сфері соціально-трудових відносин для держави, що просувається на шляху цифрових трансформацій, у соціальній ринковій економіці немає.

Так, за підсумками Всесвітнього економічного форуму в Давосі у 2019 р. щодо України [19] визначено, що особливості функціонування сфери зайнятості у нашій державі в сучасних трансформаційних умовах зумовлюють необхідність розробки і впровадження ряду заходів, спрямованих на формування стійкої системи соціального партнерства. Реалізація моделі взаємодії місцевих органів влади, бізнесу та соціуму в напрямі регулювання ситуації на регіональних ринках праці на засадах партнерства дасть змогу забезпечити:

- визначення критеріїв ефективності взаємодії влади, бізнесу і громадянського суспільства на умовах партнерства;
- формування ідеології та культури соціального партнерства як у сфері праці, так і на рівні соціуму;
- формування сприятливого інвестиційного клімату;
- створення умов для підвищення рівня добробуту населення та зміцнення середнього класу, сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;
- оздоровлення морального клімату в суспільстві, подолання корупційності, забезпечення законності й правопорядку, відновлення довіри до державних інститутів та державних службовців;
- підвищення продуктивності праці, покращення структури людського капіталу;
- підвищення суспільного добробуту.

Успіх проведення реформ залежить від розуміння соціального контексту, в якому ці реформи заплановано проводити. Потенційне сприйняття реформ громадянами залежить від загального ставлення людей до процесів, що відбуваються в державі. В Україні ця ситуація є доволі несприятливою.

Тому важливо визначити загальний стан і умови, які існують на сьогодні в нашій державі щодо цифрових трансформацій. Які ж недоліки, успіхи та особливості має Україна щодо цього? По-перше, це значне відставання від розвинених країн світу. Наша держава відстає за такими параметрами: 1) впровадження цифрової економіки в життя держави і суспільства; 2) перехід на високі стандарти кібербезпеки; 3) просування «Індустрії 4.0»; 4) цифрові трансформації таких сфер життя, як безпека, освіта, торгівля, трудова сфера й ін.; 5) цифровізація суспільства – нерозвиненість і низька затребуваність цифрових прав, цифрової зайнятості, цифрових компетенцій та ін.; 6) розвиток цифрової інфраструктури; 7) розвиток електронного ринку; 8) формування цілеспрямованої державної політики подолання негативних наслідків цифровізації й ін. У 2014–2016 рр. відбувся значний вплив найкращих вітчизняних програмістів за кордон. За станом на 2019 р. частка цифрової економіки України становить 3%, значна частина програмістів нашої держави працює на інші країни. Водночас потреба в ІТ-фахівцях зростає. Якщо ситуація не зміниться, то слід очікувати на боротьбу українського роботодавця за вітчизняні інтелектуальні ресурси. У рейтингу цифрової конкурентоспроможності за 2018 р. слабкими сторонами нашої держави стали захист прав на інтелектуальну власність, банки і фінансові сервіси, високі інвестиційні ризики, кібербезпека та піратство, а сильними – запуск бізнесу, швидкість інтернет-під'єднань та е-демократія, використання великих даних і якість навчання (в Україні високе співвідношення вчителів та учнів, багато

жінок-дослідниць і випускників наукових спеціальностей) [25]. У 2018 р. в нашій державі експорт комп'ютерних послуг зріс на 20%, експорт інформаційних послуг – на 19%, а телекомунікаційні, комп'ютерні й інформаційні послуги досягли 3-тього місця у структурі зовнішньої торгівлі послугами та принесли країні 2 млрд. дол. США [20].

Однак у трудовій сфері продовжується довготривале загострення суперечностей у відносинах між учасниками соціального діалогу (надалі – СД) – державою, роботодавцями і профспілками. Так, роботодавці прагнуть максимально використати можливості та вигоди, пов'язані з цифровізацією (щодо оптимізації кількості персоналу, форм його зайнятості, скорочення податкових платежів й ін.). Держава через забюрократизованість свого підходу не поспішає реагувати на нові виклики і здебільшого концентрується на питаннях пошуку можливостей оподаткування нових форм зайнятості. Профспілки, власне, не переорієнтувалися на захист трудових прав в умовах викликів цифрової економіки та практично залишаються поза цим процесом. Як наслідок, простежується низький рівень довіри суспільства до діяльності профспілок. За даними соціологічної служби Центру ім. О. Разумкова, у вересні 2019 р. профспілкам повністю довіряло лише 3,7% опитаних, скоріше довіряло – 22,0% [11], сумарний показник дорівнює 25,7% опитаних.

Погіршення економічної ситуації в Україні призводить до зростання потенціалу соціального протесту. Різке падіння добробуту найманих працівників й їх недостатня правова захищеність зумовлюють ризики радикалізації та політизації соціально-економічних протестів, дестабілізації ситуації в окремих галузях і регіонах нашої держави. Невтішні тенденції спостерігаються у сферах зайнятості та доходів населення, які є основними факторами зростання життєвого рівня і захисту від ризику бідності [17, с. 269]. При цьому невпинний процес посилення просторової неоднорідності регіонів зумовлений передусім недосконалістю державної й регіональної політики та непослідовністю проведення реформ у напрямі конвергенції регіонального розвитку і забезпечення соціальної справедливості. Вагомий фактор посилення негативних тенденцій – це наслідки воєнного конфлікту на Донбасі, внаслідок якого значна кількість населення опинилась в умовах «раптової бідності», втративши роботу, житло, майно та доступ до соціальних послуг і розірвавши соціальні зв'язки.

Кризова соціально-економічна й політична ситуація, що призвела до суттєвого звуження сфери прикладання праці, та неврегульоване переміщення працездатного населення по території України без урахування структурних особливостей регіональних ринків праці мають наслідком зростання навантаження на локальні ринки праці та генерують проблеми щодо працевлаштування, збільшення масштабів бідності, соціальної реінтеграції й адаптації. Деформація структури трудових ресурсів за рахунок негативних демографічних процесів, зниження їх кількісних характеристик і відсутності належних умов для ефективного використання наявної робочої сили поглиблю-

ється внаслідок відсутності дієвої державної політики, спрямованої на підвищення якості та конкурентоспроможності людських ресурсів. Аналіз організаційного забезпечення державного регулювання трудоворесурсної ситуації у нашій країні показав, що державні органи мають достатньо широке коло повноважень, але їм бракує взаємоузгодженості дій щодо регулювання якості людських ресурсів [3]. Крім цього, бракує координованості дій державних органів різних рівнів для підвищення якості людських ресурсів в Україні. Подібна ситуація характерна для інших колективних суб'єктів соціально-трудоких відносин.

З огляду на зазначене вище в існуючих умовах механічне перенесення європейських моделей реалізації соціального діалогу не дасть змоги досягти бажаних результатів і забезпечити стабільний розвиток сфери зайнятості. Необхідною умовою досягнення суттєвих результатів у цій сфері є розробка й впровадження певних *соціальних інновацій*, які би трансформували традиційні підходи до організації конструктивної взаємодії всіх суб'єктів ринку праці та зайнятості й забезпечення соціального діалогу в нових умовах. Такі соціальні інновації мають бути втілені в новій моделі соціального діалогу. Ідеальна модель має бути гнучкою і з високими адаптивними можливостями реагування на новітні зміни глобального та локального характеру. Тому не випадково протягом останніх років в Європі стає помітною тенденція до зменшення ефективності централізованих моделей соціального діалогу й зростання децентралізованих моделей. Проте при виборі вітчизняної моделі соціального діалогу така закономірність не може слугувати засадничим орієнтиром.

Формування нового типу інноваційної економіки потребує перегляду існуючих глобальних норм, стандартів, політик і угод з метою підвищення суспільної довіри. Як зауважив К. Шваб, «...замість того, щоб закривати економіку через протекціонізм та націоналістичну політику, ми повинні вибудувати новий соціальний договір між громадянами й їхніми лідерами, щоб кожен відчував себе достатньо захищеним вдома, щоб залишатися відкритим для світу загалом. Цього потребує новий формат суспільного поділу праці у глобальному вимірі, який відповідно є симбіозом новітньої глобалізації світової економіки та нової економіки, що формується у межах національних держав. Якщо цього не відбудеться, то поточна дезінтеграція нашої соціальної структури може в кінцевому підсумку призвести до краху демократії» [22].

Україна перебуває у пошуку власної моделі соціального діалогу, і без сильної відповідальної позиції держави щодо становлення та забезпечення конструктивної взаємодії суб'єктів соціально-трудоких відносин для вирішення гострих проблем і усунення суперечностей власну інноваційну модель соціального діалогу реалізувати неможливо. Впровадження дієвого соціального діалогу в нашій державі ускладнюються не тільки вкрай несприятливими стартовими умовами, а й тим, що працювати необхідно на випередження з урахуванням сучасних світових трендів в означеній сфері. Адже те, що є актуальним та передовим на цей момент, через кілька років може вже застарі-

ти і стати неактуальним, особливо з огляду на те, що зміни в суспільно-економічному житті, які генеруються процесами цифрових трансформацій, надзвичайно динамічні.

З досвіду інших країн відомо, що на сучасному етапі інституціонального розвитку соціального діалогу усталених форм такого діалогу (переговори, консультації, договори й угоди між класичними соціальними партнерами) вже недостатньо для врегулювання багатьох фундаментальних проблем постіндустріального суспільства. Поширення набувають нові форми взаємодії, які базуються на використанні цифрових технологій, серед яких є також електронне врядування (Е-врядування). Воно помітно диверсифікує можливості міжвідомчих контактів, зумовлює прозорість процесу ухвалення рішень, уможлиблює активну участь соціальних партнерів у соціальних та політичних процесах, відкриває доступ до державних інформаційних ресурсів і забезпечує нову якість обслуговування громадян та бізнесу з боку держави.

Тому вирішення цього завдання потребує застосування *соціально-інноваційного підходу*, який має відповідати щонайменше таким основним вимогам:

- можливість поєднання світового досвіду реалізації соціального діалогу з особливостями сучасного українського суспільства (соціальними, культурними, економічними, внутрішньо- й зовнішньополітичними та ін.) і врахування цих особливостей у відповідній моделі розвитку соціального діалогу в нашій державі;
- можливість інтеграції в межах цілісної системи реалізації соціального діалогу базових принципів та механізмів концепцій соціального діалогу, публічного діалогу і соціальної відповідальності для забезпечення сталого суспільного розвитку й організації конструктивної взаємодії соціальних суб'єктів;
- можливість ефективного використання потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, Е-урядування та потенціалу цифрового світу і пов'язаних з ним можливостей організації взаємодії суб'єктів, а в перспективі – реалізації комплексної цифрової платформи соціального діалогу європейських країн загалом та України зокрема [16].

Основою для розробки і поєднання у цілісну систему соціальних інновацій, які необхідні для створення дієвої системи соціального захисту та працюють в умовах цифрових трансформацій, може стати перехід до *платформи соціальновідповідального партнерства* як базової рамки залучення й організації взаємодії суб'єктів соціально-економічного розвитку. На концептуальному рівні платформа соціальновідповідального партнерства має поєднати принципи і механізми реалізації соціального діалогу та державно-приватного партнерства з принципами й механізмами забезпечення соціаль-

ної відповідальності у більш широкому загальному контексті вимог щодо забезпечення сталого і збалансованого соціально-економічного розвитку.

Розробка та впровадження платформи соціальновідповідального партнерства й комплексу механізмів, необхідних для її реалізації, сприятимуть наближенню нашої держави до економічних і соціальних стандартів розвинених країн та потребують побудови **соціально справедливого суспільства**, забезпечення гідних умов життя для соціально вразливих верств населення і підвищення ефективності роботи системи захисту прав людини. За рахунок залучення більшої кількості суб'єктів соціального розвитку та відповідного розширення ресурсної бази це також сприятиме раціоналізації бюджетних витрат (з одночасним підвищенням соціальної відповідальності суспільства) і зниженню навантаження соціальних витрат на бюджет (у результаті залучення приватних інвестицій та переходу на адресну підтримку нужденних). Водночас впровадження платформи соціальновідповідального партнерства забезпечить перехід від патерналізму в соціальній сфері до партнерства між державою, бізнесом і громадянами в усіх аспектах соціальної допомоги.

Отже, платформа соціальновідповідального партнерства сприятиме реалізації повноцінного соціального діалогу в українському суспільстві та забезпеченню збалансованого розвитку сфери праці й зайнятості. До того ж ця платформа значно підвищить ефективність діяльності, спрямованої на вирішення пріоритетних завдань соціального і сталого розвитку та здійснення заходів щодо їх реалізації, а саме:

1. Забезпечення гідної та продуктивної праці в умовах переходу до цифрових трансформацій:

- створення структур, відповідальних за стратегічне прогнозування освітньо-кваліфікаційних потреб ринку праці на національному і регіональних рівнях;
- раціоналізація підготовки фахівців за участю представників бізнесу згідно з потребами глобальної, національної та регіональних економік на основі стратегічних прогнозів кадрових (освітньо-кваліфікаційних) потреб ринку праці відповідно до цілей соціально-економічної політики і сталого розвитку на підставі оцінки демографічної ситуації й даних щодо регіонального розвитку;
- широке залучення роботодавців до процесу підготовки кадрів різного освітньо-кваліфікаційного рівня з урахуванням потреб цифровізації;
- розроблення системних прогнозів щодо потреби в робочій силі, що базується на пріоритетах розвитку економіки, у тому числі цифрової, й аналізі демографічних та міграційних процесів, і проведення

на цій основі системних заходів з оптимізації регіонального розміщення робочої сили;

- встановлення зв'язку між системою освіти (зокрема, професійно-технічної) та ринком праці (у т. ч. на основі активної участі роботодавців у формуванні статистичної бази для прогнозів розвитку трудового потенціалу, визначенні напрямів підготовки фахівців навчальними закладами і підвищенні кваліфікації працівників, організації професійного навчання, перепідготовки й ін.);
- запровадження системи освіти протягом життя, яка дає змогу зменшити розрив між вимогами високотехнологічної економіки та спеціальними компетенціями працівників середнього і старшого віку.

2. Правова регламентація трудових норм цифрової економіки, усунення надмірних диспропорцій суспільного розподілу доходів, скорочення бідності та зменшення соціальної нерівності:

- визначення трудових цифрових прав, регламентація особливостей праці й зайнятості в умовах цифровізації економіки, включення їх до проекту Трудового кодексу;
- суттєве вдосконалення функції державного нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства, недопущення його порушень, виникнення заборгованості із заробітної плати та виплат соціального характеру;
- подальше реформування пенсійного забезпечення у напрямі забезпечення більш щільної прив'язки розміру пенсій до тривалості трудового стажу й обсягу сплачених внесків;
- створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

3. Поліпшення соціальної безпеки, зберігання інфраструктури та вдосконалення механізмів соціального захисту:

- посилення соціальної відповідальності бізнесу, насамперед у частині збереження і відновлення соціальної та культурної інфраструктури територій, де розташовані виробничі потужності, й підтримки соціальних ініціатив територіальних громад;
- посилення адресного характеру надання соціальної допомоги і пільг;
- поєднання матеріальної допомоги бідним із заходами щодо соціальної інтеграції та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Перехід на платформу соціальновідповідального партнерства сприятиме реалізації основних напрямів **державного регулювання соціально-трудових відносин у сфері ринку інноваційної праці** в умовах цифрових трансформацій:

- 1) вдосконалення правового поля, орієнтованого на сприяння розвитку економіки й зайнятості в інноваційному напрямі;
- 2) інституційне оформлення «нових практик» гнучкої зайнятості, своєчасне оновлення існуючих стандартів використання робочої сили і перегляд трудового законодавства, колективних договорів та укладених контрактів для мінімізації ризиків застосування гнучкої зайнятості в умовах змін;
- 3) уточнення й інституціоналізація поняття «інноваційне підприємство» і «smart-підприємство» з метою встановлення податкових пільг на період впровадження нових видів продукції та технологій;
- 4) збільшення фінансування науки і спрямування коштів на цілі реалізації наукових досягнень на основі проектноорієнтованого управління;
- 5) впровадження маркетингового підходу до дослідження та управління новими формами зайнятості (сегментування за демографічними, освітніми і професійними характеристиками, умовами праці й оплати);
- 6) підвищення якості освіти, розвиток освіти впродовж усього життя, розроблення освітніх програм на ринку праці, спрямованих на формування випереджальних компетенцій і розвиток інноваційного та цифрового потенціалу населення;
- 7) поживлення обороту робочих місць в економіці за рахунок введення в дію інноваційних робочих місць з високим мультиплікативним ефектом;
- 8) сприяння професійній мобільності у сфері ринку інноваційної праці шляхом розвитку систем перепідготовки і забезпечення комунікацій;
- 9) оновлення системи соціального захисту у сфері ринку інноваційної праці, включаючи захист гнучких її форм;
- 10) удосконалення інфраструктури ринку інноваційної праці, розвиток приватно-державного партнерства в інноваційній сфері, його зорієнтованість на прискорення цифрових трансформацій.

На сучасному етапі **основними пріоритетами** розвитку соціального діалогу в Україні на інноваційних засадах стають [8, с. 274–275; 12]:

- досягнення балансу соціально-економічних інтересів взаємодіючих сторін через досягнення паритетності їх представництв на тлі обмеження доміантних позицій роботодавців, що у різний спосіб захищають інтереси великого капіталу в одержанні надвисоких прибутків, у тому числі шляхом порушення норм трудового права;

- реальне економічне зміцнення позицій найманих працівників у соціальному діалозі шляхом встановлення нових прогресивних стандартів оплати праці, залучення до участі в управлінні на основі розвитку виробничої демократії;
- громадське сприяння активній діяльності незалежних профспілкових об'єднань, її підтримка через створення на підприємствах та в організаціях з незадовільною роботою профспілкових об'єднань відповідних рад трудових колективів, поширення практик, що унеможливають виконання профспілковими об'єднаннями не власних їм адміністративних функцій;
- посилення публічного контролю за конфліктними ситуаціями у сфері соціально-трудова відносин, упередження практики порушення трудових прав суб'єктів, які взаємодіють у межах нестандартних форм зайнятості;
- залучення механізмів соціального діалогу і соціальної відповідальності до формування оптимальних галузевих, територіальних, секторних пропорцій зайнятості з метою обмеження надмірної концентрації ресурсів праці в певних сферах економічної діяльності та формування кадрового дефіциту – в інших;
- використання можливостей соціальновідповідального партнерства для забезпечення поступової трансформації неформальної зайнятості у формальну на основі збільшення місткості офіційного сектору ринку праці, створення нових продуктивних робочих місць у пріоритетних сферах економічної діяльності;
- розвиток *E*-врядування в контексті соціальновідповідального партнерства для подолання корупції в органах влади, підвищення довіри до владних інституцій, громадський контроль за діяльністю урядовців і чиновників усіх рівнів. Соціальні партнери на сьогодні в Україні дискутують ініціативи Європейської Комісії щодо формування єдиного цифрового ринку та складення повномасштабного плану дій з формування електронного уряду. В межах цієї ініціативи ставиться ціль виявлення впливу цифрових технологій на ринок праці.

Висновки

Система забезпечення збалансованого розвитку сфери праці й зайнятості нашої держави в умовах цифрових трансформацій потребує застосування *соціально-інноваційного підходу*, в межах якого розробляються новітні

моделі, інструменти і механізми забезпечення злагодженої відповідальної взаємодії всіх суб'єктів ринку праці, соціально-трудова та економічних відносин. Створення сприятливих умов і адекватних механізмів передбачає реалізацію таких заходів стратегічного характеру:

1. Модернізація системи соціально-трудова відносин на засадах соціальновідповідального партнерства як концептуальної рамки та цілісної системи соціальних інновацій щодо залучення ресурсів і організації конструктивної взаємодії суб'єктів ринку праці й соціально-економічного розвитку. На концептуальному рівні платформа соціальновідповідального партнерства поєднує принципи та механізми реалізації соціального діалогу і державно-приватного партнерства з принципами й механізмами забезпечення соціальної відповідальності у більш широкому загальному контексті вимог щодо забезпечення сталого та збалансованого соціально-економічного розвитку.

2. Модернізація системи соціального діалогу, розширення платформи комунікаційної взаємодії суб'єктів ринку праці, соціально-трудова та економічних відносин. Для цього необхідно здійснити розробку та впровадження соціальних інновацій, які би трансформували традиційні підходи до організації соціального діалогу в суспільстві відповідно до новітніх змін і дали змогу розробити власну модель соціального діалогу для забезпечення конструктивної взаємодії суб'єктів та ведення їх спільної цілеспрямованої діяльності щодо мінімізації впливу факторів, що загрожують соціально-економічній стабільності, забезпечують мінімізацію ризиків цифровізації й розробку адекватних форм і засобів соціального захисту працівників.

Українська модель соціального діалогу в сфері праці має враховувати позитивний досвід розвинених європейських країн. Створення новітньої модернізованої дієвої системи соціального діалогу потребує ефективного використання потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в організації взаємодії суб'єктів, а в перспективі – реалізації комплексної цифрової платформи соціального діалогу в нашій державі. Ефективність такої новітньої системи може бути досягнута в контексті більш широких програм та стратегій розвитку національної економіки, модернізації системи СТВ й ін.

3. Розширення кола суб'єктів розвитку і впровадження соціальних інновацій у сфері зайнятості. В умовах цифрових трансформацій принципового значення набувають розширення та вдосконалення кола суб'єктів, які беруть участь у діяльності щодо розвитку і стабільного функціонування ринку праці й забезпечення соціальної захищеності працівників. Адже в нових умовах виникають нові специфічні соціальні групи працівників, змінюються організаційні форми та методи взаємодії й ін. Зокрема, в сучасному світі постійно зростають значущість і потенціал (у тому числі ресурсний) інститутів громадянського суспільства, більш широке залучення яких стає обов'язковою умовою ефективного розвитку сфери зайнятості. Відповідно, ще одне завдання пов'язане з необхідністю розширення суб'єктності щодо забезпечення процесів розвитку сфери зайнятості в нових умовах, у тому числі в інноваційних

її формах, що стає можливим на основі новітніх технологій та може бути реалізоване на базі платформи соціальновідповідального партнерства.

4. Розробка і впровадження інноваційної комунікативної платформи соціальновідповідального партнерства суб'єктів ринку праці й зайнятості та соціально-економічного розвитку України, яка дає змогу забезпечити розширений конструктивний соціальний діалог і публічні комунікації в умовах цифрових трансформацій з використанням можливостей, що надають новітні технології. Створення такої розширеної платформи має у перспективі трансформуватися у *комплексну й системну цифрову платформу розвитку сфери зайнятості в нашій державі* в умовах цифровізації. Розбудова такої інноваційної комунікативної платформи створюватиме реальне підґрунтя для реалізації глави XXI «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом (ЄС).

5. Максимальне розширення ресурсного забезпечення розвитку сфери зайнятості із залученням внутрішніх можливостей і ресурсів суб'єктів, що безпосередньо пов'язано з впровадженням розширеної інноваційної комунікативної платформи соціальновідповідального партнерства щодо розвитку й стабільного функціонування ринку праці. Без залучення максимальної кількості зацікавлених суб'єктів завдання щодо ресурсного забезпечення навряд чи може бути вирішене належним чином. Потрібно вказати на принципову значущість інститутів громадянського суспільства, зокрема у сфері реалізації (за підтримки держави та бізнесу) неприбуткових проектів соціальної спрямованості, присвячених набуттю громадянами навичок, необхідних для ефективної роботи у цифровому світі.

Список використаної літератури

1. Вишневецький В. П., Князев С. І. Як підвищити готовність промисловості України до смарт-трансформації. *Наука та інновації*. 2018. Т. 14, № 4. С. 55–69. DOI: doi.org/10.15407/scin14.04.055.
2. Інноваційна Україна–2020: нац. доп. / за заг. ред.: В. М. Гейця, А. І. Даниленка, Е. М. Лібанової, А. А. Гриценка, О. В. Макарової, М. О. Кизима, І. Ю. Єгорова, І. В. Одотюка; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
3. Іорданов А. Є. Державне регулювання якості людських ресурсів на регіональному рівні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. Харків, 2011. 20 с.
4. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенька В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. № 3 (27). С. 13–21.

5. Колот А. М., Герасименко О. О. Соціально-трудоий розвиток у ХХІ столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів. *Демографія та соціальна політика*. 2019. № 1 (35). С. 97–125.
6. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 105–112.
7. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6047>.
8. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової; Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2017. 368 с.
9. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку / НАН України, Ін-т економіки промисл. Київ, 2018. 252 с.
10. Новікова О. Ф., Остафійчук Я. В. Цифровізація суспільства та сталий розвиток – запорука трансформацій у соціально-трудоий сфері. *Цифрова економіка: зб. матеріалів Нац. наук.-метод. конф.* (Київ, 4–5 жовт. 2018). Київ: КНЕУ, 2018. С. 277–282.
11. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків / Центр Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-2>.
12. Присоединяйтесь к дискуссии: обещают ли цифровые технологии лучшее будущее? / Федерація профспілок України. 12.05.2017. URL: <http://fpsu.org.ua/nasha-borotba/zagalni-novini/12268-prisoedinyajtes-k-diskussii-obeshchayut-li-tsifrovye-tehnologii-luchshee-budushchee/>.
13. Проблеми та перспективи модернізації соціального діалогу та публічних комунікацій задля успішних реформ. *Роботодавець*. URL: <https://robotodavets.org.ua/2019/02/28/problems-ta-perspektyvy-modernizatsiyi-sotsialnogo-dialogu-ta-publichnyh-komunikatsij-zadlya-uspishnyh-reform.html>.
14. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2014. 132 с.
15. Соціальний діалог в Україні в контексті підписання угоди про асоціацію – виклики та пропозиції / Бюро соц. та політ. розробок. Київ, 2014. URL: <https://bureau.in.ua/downloads/social-dialogue/Ukraine.pdf> (дата звернення: 02.08.2017).
16. У Києві обговорили інтеграцію України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>

- ua/news/u-kiyevi-obgovorili-integraciyu-ukrayini-do-yedinogo-cifrovogorinku-eyevrojskogo-soyuzu.
17. Український ринок праці: імперативи та можливості змін: кол. моногр. / за наук. ред. д. е. н., проф. І. Л. Петрової, к. е. н. В. В. Близнюк; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 356 с.
 18. Фіщук В. Цифрова економіка – це реально. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/cifrova-ekonomika-ce-realno-1001102.html>.
 19. Шаров О. М., Резнікова О. О. Підсумки Всесвітнього економічного форуму в Давосі: висновки для України / НІСД при През-тові України. URL: http://kh.niss.gov.ua/content/articles/files/1_Davos_2019-a5129.pdf.
 20. Новікова О. Ф. Гармонізація цифрового та соціального розвитку: виклики державному управлінню / НАН України, Ін-т економіки промисл. URL: https://ie.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/vystup_kneu_17.10.19.docx.
 21. Bloomberg J. Digitization, Digitalization, And Digital Transformation: Confuse Them At Your Peril. URL: <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalizationand-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#1e1fe3d02f2c>.
 22. Schwab K. Globalization 4.0 – what does it mean? URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/11/globalization-4-what-does-it-mean-how-it-will-benefit-everyone>.
 23. Lindskog H. Smart communities initiatives / University of Linköping. URL: http://www.researchgate.net/profile/Helena_Lindskog/publication/228371789_Smart_communities_initiatives/links/549812230cf2519f5a1db56d.pdf (дата звернення: 18.12.2017).
 24. Spagnoletti P., Resca A., Lee G. A design theory for digital platforms supporting online communities: a multiple case study. *Journal of Information Technology*. 2015. № 30 (4). P. 364–380.
 25. The IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018 results. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2018>.